

Fulnecký klášter a nekatolická vrchnost: dynamika konfesijních vztahů v předbělohorském období

ZUZANA MACHÁČOVÁ

Abstrakt | Abstract

Studie rozebírá dynamiku vztahů mezi klášterem augustiniánů-kanovníků ve Fulneku a nekatolickou vrchností v předbělohorském období. Postupně se zabývá třemi výraznými osobnostmi z řad panstva a jejich vztahem ke klášteru: Husovým stoupencem Lackem I. z Kravař, utrakvistou Bernardem z Žerotína a členem Jednoty bratrské Janem II. starším Skrbenským z Hříšně. Studie mapuje postupnou radikalizaci jejich konfesijního střetávání s fulneckými augustiniány od opomíjení kanonie, přes spory v rovině vrchnostenské, až po vyhrocený náboženský konflikt.

The study analyses the dynamics of the relations between the Augustinian monastery in Fulnek and the non-Catholic hierarchy in the pre-White Mountain period. It deals successively with three prominent figures from the nobility and their relationship to the monastery: the follower of Hus, Lacke I. of Kravaře, the Utraquist Bernard of Žerotín and the member of the Unity of the Brethren, Jan II. the Elder Skrbensky of Hříšně. The study traces the gradual radicalisation of their confessional clash with the Augustinians of Fulnek, from the neglect of the canonry, through disputes at the level of the hierarchy, to an escalated religious conflict.

Klíčová slova | Keywords

augustiniáni-kanovníci; Fulnek; mezikonfesijní vztahy; klášter a vrchnost; řeholníci a společnost

Augustinian canons; Fulnek; interconfessional relations; monastery and superiors; friars and society

Klášter augustiniánů-kanovníků ve Fulneku založil 29. září 1389 Beneš III. z Kravař a Krumlova při farním kostele svatého Filipa a Jakuba.¹ Ten byl při té příležitosti olomouckým biskupem Mikulášem z Rýzmburka přeměněn na kostel konventní a po vzoru kláštera přsvěcen ve jménu Nejsvětější Trojice;² všechny farní majetky, práva a privilegia se přitom přenesly na kanonii a povinnosti faráře převzal probošt. Zakladatel do kláštera povolal devět kanovníků a jejich celkový počet se v roce 1407 ustálil na čtrnácti.³ Již několik desetiletí před jejich příchodem bylo možno Fulnecko označit za nábožensky dobře etablované prostředí a o jeho prosperitu se tehdy nejvíce zasadil Benešův bratr Drslav,⁴ po kterém Beneš panství převzal a na kterého založením kláštera navázal. Klášter přijal především úlohu nového, resp. posíleného centra zbožnosti fulnecké větve pánů z Kravař: probošt byl ustanoven hradním kaplanem a kanonie se zavázala k liturgickým úkonům za spásu duší zakladatele, jeho rodiny, předků, přátel a všech věrných.⁵ Kontinuitu s předchozím obdobím zajišťovala také poměrně bohatá testamentární činnost pánů z Kravař. Přinejmenším závěť fundátora bratra Drslava byla uložena klášteru v zakládací listině s dovětkem, že mají kanovníci v ní stanovenou liturgii vykonávat, „jako se až dosud děje.“⁶ Z toho usuzuji, že byla původně uložena předchozí farnosti, z níž se na klášter přenesla. Z řad členů zakladatelovy rodiny do kláštera pak směřovaly zbožné nadace – kromě platů tímto způso-

1 Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 8, sign. A1a.

2 Ibidem, inv. č. 52, sign. F14, kart. 2; Potvrzovací listina: ibidem, inv. č. 9, sign. A1b.

3 O nadace, umožňující toto personální navýšení, se zasloužili Benešův bratr Lacek (I.) z Kravař a Helfštýna a Benešova manželka Anežka z Kravař a Lukova. Lacek klášteru v rámci bohatého nadání daroval k věčnému záduší vesnice Bílov a Starou ves, Anežka z Kravař založila chudobinec, jehož správcem učinila probošta kláštera, a při jeho rozšíření roku 1407 nadala klášter ročním platem ve výši patnácti hřiven, aby mohl být počet členů kláštera doplněn o poslední osobu. Tehdy se počet bratří ustálil na čtrnácti.

K Lackově nadaci viz Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), f. Bočkova sbírka, inv. č. 4985; *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského 2/1*, ed. J. Kapras, Praha 1908, č. 56, s. 28.

K Anežčině nadání: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále CDM) XIII, ed. V. Brandl, Brno 1897, č. 470, s. 505–506; ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 10, sign. H1.

4 Měl vliv především na posílení významu již zmíněného farního kostela a zbožnosti na venkově. Farní kostel pod sebou zastřešoval filiální kostel ve vesnici Jerlochovicích, který byl navíc sám o sobě dostatečně silnou institucí na to, aby mu bylo uděleno sto dní odpustků na každý mariánský svátek. CDM XV, ed. B. Bretholz, Brno 1903, č. 203, s. 175.

5 Jmenovitě Benešovy manželky a všech dědiců, Benešova otce Drslava I., matky Alžběty a jeho bratrů, strýce Ješka, Ješkovy manželky a dědiců. ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 8, sign. A1a.

6 „*vel ut hactenus est peractum*“, ZAO, Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 8, sig. A1a.

bem obdržel celkem pět vesnic,⁷ ve kterých pak vystupoval v roli vrchnosti. Jeho význam tak tkvěl i v postavení správního a duchovního centra pro blízké okolí Fulneka. Nutno dodat, že šlo o podstatnou většinu majetků, které kanonie v předbělohorské době získala. Při založení bylo také počítáno s bezprostředním vlivem kláštera na město: kanovníci měli uloženu povinnost živit rektora školy⁸ a probošt byl ustanoven správcem chudobince, založeného roku 1400 fundátorovou manželkou Anežkou.⁹ Historik Václav Štěpán navrhuje také interpretaci, že se páni z Kravař přivedením augustiniánů-kanovníků do Fulneka vědomě zasadili o šíření tzv. *devotio moderna* na zdejších panstvích,¹⁰ žádná z listin, včetně té zakládací, však úsilí o reformu náboženského života poddaných a snahu ji propojit s reformovanou zbožností řádu nenaznačuje. Formulace, týkající se spásy duší, jsou omezeny pouze na rod a jeho nejužší klientelu. Za primární motivaci při zakládacím aktu proto považují výlučně podporu vlastní rodové zbožnosti. Po konečném navýšení členů kláštera v roce 1407¹¹ prameny téměř utichají; do vyměření fulnecké větve rodu v roce 1434 se lze setkat již pouze s ojedinělou listinou, ve které majitel panství vystupuje jako pouhý potvrzovatel úmluv s malým významem pro religiozitu rodu jako takového.¹² Tento útlum naznačuje úpadek zájmu vrchnosti o kanonii, zapříčiněný změnou jejího vyznání a celkového náboženského klimatu; vymezené časové období totiž koreluje s dobou, kdy panství vlastnila prohusitsky orientovaná vrchnost. Nejvýraznější osobností byl přitom pan Lacek (I.) z Kravař, přední stoupenec mistra Jana Husa na Moravě.

Události, spojené s Husovým působením, se staly katalyzátorem pro zásadní proměnu vztahů ve společnosti. Byla do nich vnesena nová složka: otázka konfesijních rozdílů. Studie, zaměřující se na vztah kláštera a (ne)katolické vrchnosti ve Fulneku, je lokální mikrosondou do napjatých poměrů před a během stavovského povstání z let 1618–1620. Pro lepší zhodnocení typičnosti či naopak atypičnosti situace se nabízí

7 Klášter do počátku 15. století získal tyto vesnice: Od fundátora Beneše na záduší Děrné a Jílovec (Gilowecz), od jeho bratra Lacka (I.) z Kravař rovněž na záduší Bílov a Starou ves. Se svolením opavského vévody Přemka byl od olomouckého biskupa Lacka z Kravař koupěn Pustějov (německy Petrovice) a klášter měl určitou vazbu i na vesnici Jerlochovice, protože zdejší kostel se stal filiálním pro farní kostel fulnecký ještě v době před založením kanonie a tyto vazby se po fundaci na klášter přenesly. (viz pozn. 4.) MZA, f. Bočkova sbírka, inv. č. 4985, 4987, 4988; *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského 2/1*, č. 56, s. 28.

8 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 8, sign. A1a.

9 Ibidem, inv. č. 10, sign. H1; CDM XIII, ed. V. Brandl, Brno 1897, č. 470, s. 505–506; Adolf TUREK, *Fulnecko*, Brno 1940, s. 32.

10 Václav ŠTĚPÁN, *Založení augustiniánského kláštera v Prostějově r. 1391*, in: Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy, Prostějov 1994, s. 150.

11 Srov. pozn. č. 3. ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 10, sign. H1; CDM XIII, ed. V. Brandl, Brno 1897, č. 470, s. 505–506.

12 Jan VI. z Kravař a Jičina potvrzuje starší nadace: ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 10, sign. H1.

širší srovnávací rovina s již badatelsky zpracovanými příspěvky k otázce konfesionalizace ve vztahu ke klášterům. Vzpomenout lze zejména výzkumy Jana Zdichynce¹³ či Petra Hrachovce¹⁴ ke kongregacím ve vedlejších korunních zemích, Oldřicha Chládky k augustiniánům-kanovníkům v Olomouci,¹⁵ Petra Hlaváčka k františkánům,¹⁶ Pavla Kůrky ke klášteru Na Slovanech,¹⁷ či studie, vyjadřující se k dějinám konfesijních sporů na panstvích obecně. Za zmínku stojí především práce Oldřicha Chládky,¹⁸ Jana Kiliána¹⁹ a Josefa Kadeřábka.²⁰ Pro širší kontext je možno čerpat také z četných příspěvků ve sborníku *Religious violence*,²¹ srovnání s celozemským vývojem pak nabízejí práce k dějinám Moravy,²² reformaci ve Slezsku,²³ či k celkovému kontextu náboženských poměrů v českých zemích. Mezi nimi např. příspěvky k Rudolfovu majestátu Jiřího

13 Jan ZDICHYNEC, *Klášter Osek v 16. století. Možnosti poznání cisterciáckého kláštera v době reformací*, Ústecký sborník historický 2005, s. 77–120; Jan ZDICHYNEC, *Konfessionsstreitigkeiten unter dem Mikroskop. Beispiele aus der Oberlausitz vor und nach 1600*, in: Petr Hrachovec – Gerd Schwerhoff – Winfried Müller – Martina Schattkowsky (eds.), *Reformation als Kommunikationsprozess, Böhmisches Kronländer und Sachsen*, Wien 2021, s. 511–538.

14 Petr HRACHOVEC – Jan ZDICHYNEC, *Landesherrliches Kirchenregiment und die Klöster während der kirchlichen Reformen. Die Klosterpolitik Ferdinands I. (1526–1564) und die Reformation in der Oberlausitz*, in: Gabriela Waş – Lucyna Harc (eds.), *Reformacja: między idea a realizacją. Aspekty europejskie, polskie, śląskie. Reformation: zwischen Idee und ihrer Umsetzung. Europäische, polnische und schlesische Aspekte*, Kraków 2019, s. 163–187.

15 Oldřich CHLÁDEK, *Kamenné srdce by se rozpuknouti mohlo: argumentace olomouckých augustiniánů kanovníků v boji za zachování svého kláštera (1617–1619)*, in: *Čtrnáct mučedníků pražských: vpád Pasovských a závěr vlády Rudolfa II.*, Praha 2014, s. 133–147.

16 Petr HLAVÁČEK, *The Franciscan Monastery in Kadaň. Das Franziskanerkloster in Kadaň*, Kadaň 2018; Petr HLAVÁČEK, *Lobkowiczové a františkáni v Kadani za časů evropských reformací a konfesionalizace*, in: *Proměny františkánské tradice: od teologie a filosofie ke kultuře a umění*, Praha 2019, s. 296–318.

17 Pavel B. KŮRKA, *Slovanský klášter mezi husitstvím a katolicismem. Dějiny klášterní komunity v letech 1419–1592*, in: *Emauzy, Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy. Sborník statí věnovaných znovuotevření chrámu Panny Marie a sv. Jeronýma benediktinského kláštera Na Slovanech*, Praha 2007, s. 107–124.

18 Oldřich CHLÁDEK, *Kláštery v ohrožení. Spory o rušení českých a moravských klášterů starých řádů v předbělohorském období*, dizertační práce, Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova, Praha 2016.

19 Jan KILIÁN, *Bojo kostely, aneb kauzy údajného porušování Rudolfova majestátu v předbělohorských Čechách*, *Historický časopis* 66, 2018, č. 2, s. 241–269; Jan KILIÁN, *11. 12. 1617 – zboření kostela v Hrobu: na cestě k defenestraci*, Praha 2007.

20 Josef KADEŘÁBEK, *Nerovný boj o víru: páni z Martinic a rekatolizace města Slaný (1600–1665)*, Praha, Karolinum 2018.

21 Joachim BAHLCKE – Kateřina VALENTOVÁ – Jiří MIKULEC (eds.), *Religious violence, confessional conflicts and models for violence prevention in Central Europe (15th–18th centuries). Religiöse Gewalt, konfessionelle Konflikte und Modelle von Gewaltprävention in Mitteleuropa (15.–18. Jahrhundert)*, Praha 2017.

22 Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy 1, 2*, Brno 1991, 1996.

23 Radek FUKALA, *Reformace ve Slezsku a na Opavsku*, Opava 2010; František JIRÁSKO, *Reformace a rekatolizace ve Slezsku a Kladsku v 16.–18. století*, Liberec 2018.

Justa²⁴ či k České konfesi Ferdinanda Hrejsy²⁵ a Jaroslava Pánka.²⁶ Další srovnávací rovinu poskytují badatelsky zpracované dějiny klášterů augustiniánů-kanovníků v českých zemích, mezi nimi např. klášterů v Třeboni²⁷ a Lanškrouně.²⁸

Na takto podrobnou komparaci sice v této studii není prostor, byla však předmětem mého dalšího bádání v diplomové práci²⁹ a bude dále rozšiřována v práci rigorózní. Studie samotná je koncipovaná především jako sonda do nevydaných rukopisných pramenů k dějinám fulneckého kláštera, kterým badatelé dosud nevěnovali mnoho pozornosti. Jejich vývoj do Bílé hory souhrnněji zpracoval pouze historik a archivář František Vácslav Peřinka,³⁰ ten se však z velké části zaměřil na prameny vydané, jeho přístup k nim nebyl vyčerpávající a postrádal kritičnost a přesah. Některá důležitá témata mu tak unikla, mezi ně se mj. řadí právě vztah kláštera s vrchnostenskou šlechtou. Časové vymezení mého bádání se s tím Peřinkovým překrývá, na jeho výzkum však reaguji. Jednak si kladu si za cíl překonat výše uvedené nedostatky a výzkum o fulneckých augustiniánech rozšířit a kontextualizovat, a jednak nabídnout nové možnosti výkladu jak již interpretovaných pramenů, tak, a to především, pramenů nevydaných, jimž dosud nevěnoval pozornost téměř nikdo – a pokud, pak je využil pouze jako doplnění bádání o šlechtě.

Pro účely komparace byly zvoleny tři výrazné osobnosti z různých šlechtických rodů: již zmiňovaný Lacek (I.) z Kravař (pánem na Fulneku mezi lety 1400–1415),³¹ Bernard z Žerotína (1512–1532)³² a poslední předbělohorský majitel panství Jan (II.) starší Skrbenský z Hříště (1604–1621).³³ Výběr není náhodný, naopak je podmíněn délkou vlády těchto rodů na Fulneku. V předbělohorském období byl vývoj velmi turbulentní a přesuny panství mezi majiteli časté, pouze tyto tři rody tak po sobě zanechaly

24 Jiří JUST, *9. 7. 1609 – Rudolfův Majestát: světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.

25 Ferdinand HREJSA, *Česká konfese: Její vznik, podstata a dějiny*, Praha 1912.

26 Jaroslav PÁNEK (ed.), *Zápas o Českou konfesi*, Praha 1991.

27 Jaroslav KADLEC – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004.

28 Pavel KRAFL – Dana STEHLÍKOVÁ – Petra MUTLOVÁ, *Řeholní kanovníci sv. Augustina v Lanškrouně: dějiny a diplomatův kláštera: The regular canons of St. Augustine in Lanškroun. The history and diplomatarium of the monastery*, Praha 2010.

29 Zuzana MACHÁČOVÁ, *Víra, lidé, peníze. Fulnecký klášter augustiniánů-kanovníků a vrchnost na přelomu středověku a raného novověku*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha 2023.

30 František Vácslav PEŘINKA, *Augustiniáni kanovníci ve Fulneku do války třicetileté*, Sborník historického kroužku 32, 1931, s. 28–34, 112–123, 201–225, 252–263.

31 A. TUREK, *Fulnecko*, s. 32.

32 *Ibidem*, s. 50, 54.

33 *Ibidem*, s. 79, 81.

výraznější stopu.³⁴ Jednotlivé osobnosti byly voleny na základě četnosti či významu jejich interakce s klášteřem tak, aby vypovídací hodnota byla co nejvyšší. Lacek z Kravař měl ke katolicismu postoj velmi ambivalentní, z horlivého podporovatele reformních hnutí v církvi přešel na pozici nejradikálnějšího stoupence mistra Jana Husa na Moravě a svými názory ovlivnil i další majitele Fulneka.³⁵ I přes tuto proměnu náboženského smýšlení u něj ale nenacházíme žádný náznak nepřátelství vůči klášteři. V případě Žerotínů jsme pak svědky sporů převážně majetkových, aniž by se do nich promítl fakt, že rod výrazně podporoval příliv nekatolíků na panství a že ve Fulneku založil bratrský sbor, alespoň podle pramenů z fondu klášterní provenience. Pokud situaci srovnáme s vyhocenými náboženskými spory za Jana (II.) Skrbenského, zjistíme, že se nacházíme na dvou zcela opačných pólech. Na počátku a na konci narůstajících konfesijních konfliktů, na pozici náboženské snášenlivosti mezi konfesemi, příznáčné pro pány z Kravař i pro utrakvisty Žerotíny, a na pozici náboženského útlaku, kam se vývoj překlápí až na samém sklonku předbělohorského vývoje za Skrbenských z Hříštně, stoupenců Jednoty bratrské. Dynamika graduje od opomíjení kanonie přes spory v rovině vrchnostenské, obvyklé i pro vztahy klášterů s katolickou šlechtou, až k vyhocenému konfesijnímu konfliktu.

Poslední páni z Kravař na Fulneku, Lacek I. z Kravař a klášter

Jak již bylo naznačeno, prameny mezi lety 1407–1434 se téměř vytrácejí vlivem proměny konfesionality vrchnosti. Týká se to především Lacka I. z Kravař, který zásadně ovlivnil své následovníky svými prohusitskými postoji. Nejvíce působil na svého pravnuka Beneška, jehož poručníkem byl určen roku 1399 po smrti Jana (III.) z Kravař³⁶ a jehož majetek spravoval nejpozději do roku 1415.³⁷ Lackova osobnost je ale ambivalentnější, než by se na první pohled mohlo zdát. Zpočátku totiž horlivě podporoval reformní směry v církvi a s nimi i zakládání augustiniánských kanonií na rodových

34 S výjimkou Skrbenských měli téměř stoletou vládu: na pány z Kravař přešlo panství někdy mezi lety 1293–1324 a vrchností byli až do vymření v roce 1434, Žerotínové Fulnecko získali nejprve zástavou (1468) a nakonec koupí (1475) a drželi je až do roku 1540 a Skrbenští z Hříštně koupili Fulnek roku 1584 a působili na panství do roku 1621.

35 Tématem okolností, příčin a důsledků změny Lackova konfesijního postoje se zabývá Václav Štěpán: Václav ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař, část první: Lackův politický vzestup*, Časopis Matice moravské 110, 1991, č. 2, s. 217–237; Václav ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař, část druhá: Na vrcholu politické dráhy*, Časopis Matice moravské 112, 1993, č. 1, s. 11–41.

36 V. ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař, část druhá*, s. 12.

37 A. TUREK, *Fulnecko*, s. 33.

panstvích,³⁸ což bylo podle Václava Štěpána výrazem podpory augustiniánské *devotio moderna*. „Jestliže posléze přešel až na pozice husitského reformního hnutí, šlo v jeho případě o jasně vyvrcholení vývoje, započatého dávno před vystoupením M. Jana Husa.“³⁹ V době Lackova vzestupu je jeho vztah k církevní hierarchii veskrze pozitivní – věrně spolupracuje s olomouckým biskupem, zejména když se jím ke konci roku 1402 stává jeho stejnojmenný synovec Lacek (II.) z Kravař, a je mu nápomocen po politické i finanční stránce.⁴⁰ Přitom ani po seznámení s Husovými myšlenkami vůči církvi nevystupuje otevřeně nepřátelsky. Jedním z impulsů pro příklon k Husovi měla být mj. jeho zkušenost s hospodářskou obnovou olomouckého biskupství, kdy se přesvědčil o míře úpadku církve. Těsnější přimknutí k reformátorovi navíc koresponduje s převzetím úřadu nejvyššího purkrabí a královského hofmistra roku 1407 a s odchodem k pražskému dvoru krále Václava IV.⁴¹ Lacek pak vystupoval jako jeden z Husových nejvěrnějších přímluvců od jeho pohnání před soud arcibiskupem Zbyňkem Zajícem z Házmburka až do pohnutých let po událostech v Kostnici.⁴² Protest proti Husovu upálení ze září 1415 byl podle Václava Štěpána vrcholem jeho politické dráhy, Lacek však už neměl sílu ani čas v ní pokračovat. Zemřel rok po Husově upálení 15. července 1416.

Oproti tomu v době Lackovy fascinace hnutím *devotio moderna* klášter od šlechtice obdržel velmi štědrou nadaci, na jejímž základě k sobě kanovníci mohli přibrat ještě čtyři spolubratry nad původní počet osob, určený fundátorem. Lacek daroval klášteru vesnice Bílov a Starou ves s patronátním právem k věčnému záduší⁴³ ke spáse duší své a svých předků a fundoval kapli Panny Marie, umístěnou pravděpodobně

38 Byl jedním z ručitelů na zakládacích listinách k rodovým fundacím klášterů augustiniánů-kanovníků ve Fulneku (1389) a v Prostějově (1. 11. 1391). V posledně jmenované fundaci se Petr z Kravař a Plumlova objevil podle Václava Štěpána poprvé po boku Petra Strážnického z Kravař, jeho pozdějšího nástupce v postavení vůdce moravských husitů. V. ŠTĚPÁN, *Založení augustiniánského kláštera*, s. 151.

39 V. ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař, část první*, s. 234.

40 K podílu Lacka (I.) na obnově olomouckého biskupství viz V. ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař, část druhá*, s. 18–19.

41 K okolnostem, jež působily na Lackův příklon k Mistru Janu Husovi srov. ibidem, s. 21–23.

42 Působil při vzniku rozhodčího výboru krále, zavazujícího arcibiskupa ke zrušení klatby nad Husem, po jeho uvěznění svolal v roce 1415 sjezd devíti zástupců moravského panstva, od nichž byly iniciovány čtyři protestní listy. Dva z nich jsou dokladem společného postupu moravských a českých pánů, poslední byl vydán 2. 9. 1415. K tématu srov. V. ŠTĚPÁN, *Osobnost Lacka z Kravař, část druhá*.

43 *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského 2/1*, č. 56, s. 28.

na hřbitově za hradbami města.⁴⁴ Přitom stanovil, že v ní má být každý den sloužena zpívaná mše „o matce buoži“⁴⁵ vždy jedním bratrem z konventu. Po tomto bohatém nadání z roku 1391⁴⁶ už o Lackově aktivitě ve vztahu ke kanonii nemáme další zprávy. Z výše uvedeného vyplývá, že byl v době nástupu husitství plně zaměstnán jeho podporou, a i proto si kláštera nevsímal. Na druhou stranu ale i v této době věnoval velkou péči fulneckému panství jako takovému,⁴⁷ proto se domnívám, že opomíjení kláštera bylo záměrné. Lackova štedrost k augustiniánům, projevovaná krátce po založení kanonie, přechází s proměnou konfesijní orientace v mlčení a nezájem.

Žerotínové, Bernard z Žerotína a klášter

Fulnecko-jičínská větev rodu pánů z Kravař vymřela v roce 1434 a do zakoupení panství Žerotíny v roce 1475 čelil region změti turbulentních přesunů mezi majiteli.⁴⁸ Fulnecko obdržel Jan z Žerotína nejprve zástavou od krále Jiřího z Poděbrad roku 1468 jakožto další purkrabství v opavské oblasti, které mělo Janovi kompenzovat ušlé zisky z předchozího purkrabského úřadu na Edelštejně po jeho dobytí poděbradovskou opozicí. Historik Petr Kozák touto interpretací odmítá závěry Adolfa Turka, hledajícího příčiny zástavy jen v narůstajících finančních těžkostech krále.⁴⁹ Poděbradovi synové Žerotínovi umožnili alodizaci zástavy již roku 1475 a postoupili mu i právo se rozhodnout, zda statek vloží v zemské desky opavské či moravské.⁵⁰ Tato doložka svědčí o problematickém kolísání Fulnecka mezi Moravou a Slezskem, které se později projevilo např. v konfliktech o louky v Pustějově. Problému jsem se podrobněji věnovala ve své diplomové práci.⁵¹

V době získání Fulnecka se Žerotínové hlásili k utrakvistu a poskytovali na panství

44 Lackovu fundaci ztotožňuji s kaplí Panny Marie na hřbitově za hradbami, zmiňovanou v papežském privilegii z roku 1473, na jehož základě v ní lze doložit existenci silného mariánského kultu: „ad Capellam eiusdem Beate Marie extra muros oppidi Fulneck [...] in cimiterium ecclesie capelle praedictae...“ Více k tomu: Z. MACHÁČOVÁ, *Víra, lidé, peníze*, s. 61–62. Je možné, že tato kaple byla později přestavěna a převěcena a je totožná s dnešní kaplí sv. Šebestiána a Rocha. ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 17, sign. F5.

45 MZA, f. Bočkova sbírka, inv. č. 4987.

46 Ibidem; ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 45, sign. F7, kart. 2.

47 A. TUREK, *Fulnecko*, s. 32–33.

48 Vystřídali se zde páni z Lukova, opavská knížata, Krumsínové z Lešan, Kostkové z Postupic a synové Jiřího z Poděbrad Viktorin, Jindřich starší, Jindřich mladší a Boček z Kunštátu a Poděbrad, jak je patrné z výsledků bádání Adolfa Turka, srov. A. TUREK, *Fulnecko*, s. 38–43.

49 Petr KOZÁK, *Vzestup rodu Žerotínů. Život a odkaz Jana staršího ze Žerotína a z Fulneka*, *Časopis Matice moravské* 124, 2005, č. 1, s. 50–53.

50 Ibidem, s. 58.

51 Z. MACHÁČOVÁ, *Víra, lidé, peníze*, s. 76–77, 119–127.

širokou toleranci nejen kališníkům, ale také valdenským a Jednotě bratrské,⁵² která ve městě někdy před rokem 1489 postavila bratrský sbor.⁵³ Ten byl přitom situován nápadně blízko augustiniánského kláštera. Jan z Žerotína také na panství přijímal náboženské migranty z Moldávie a valdenské z Branibor, kteří posléze s českými bratry splynuli.⁵⁴ I přes tuto silnou podporu nekatolíků však, alespoň podle údajů ve fondu klášterní proveniencie, nečinil výraznější příkoří ani augustiniánům, jejichž špitálu měl roku 1477 darovat ves Jerlochovice.⁵⁵ Tato shovívavost však ležela výhradně v rovině náboženské: pro dobu vlády Žerotínů nad Fulneckem nejsou v klášterním fondu dochovány stížnosti na příkoří kvůli konfesijní nesnášenlivosti, klášter však s vrchností spory měl, a poměrně četné. Jejich povaha však ležela jinde – v pozemkových a vrchnostensko-správních vztazích. Zájem rodu, soustředěný především na podporu podnikání,⁵⁶ zcela převyšoval jeho konfesijní zaměření. Platí to jak o nabyvateli Fulneka Janovi, tak o jeho synovi Bernardovi, který na otcovu aktivitu plynule navázal.

Asi nejvýraznějším konfliktem kanonie se Žerotíny se stal mezi lety 1518–1520⁵⁷ spor o uzurpaci vrchnostenského práva nad klášterem či klášterními vesnicemi a o jeho zápis do olomouckých zemských desk ze strany obou šlechticů. Probošt Cyril Bernarda z Žerotína pohnal k zemskému právu celkem čtyřikrát. První půhon byl učiněn roku 1518: probošt se v něm vztahuje k Bernardovu otci post mortem a současného držitele Fulneka obviňuje, že nechce dát protiprávní zápis ze zemských desk vymazat. Další půhon je sice nedatovaný, ale z formulace: „...*mimo nález panský podací kláštera fulneckého v desky vložití dal...*“⁵⁸ je zjevné, že byl tento vklad učiněn až po předchozím pro klášter kladně vyřízeném soudním jednání, jež proběhlo 7. ledna 1520.⁵⁹ Proto lze předpokládat, že probošt šlechtice znovu pohnal nejdříve téhož roku. Zvláště také učinil ještě další dva samostatné půhony o dvě vesnice, Pustějov a Bílov.⁶⁰ Nálezy zemského soudu vesměs vždy rozhodly o tom, že si Žerotín v souladu

52 Milan MYŠKA – Lumír DOKOUPIL (eds.), *Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada 10 (22)*, Ostrava 2007, s. 97–98.

53 A. TUREK, *Fulnecko*, s. 138.

54 *Ibidem*.

55 A. TUREK, *Fulnecko*, s. 47; M. MYŠKA – L. DOKOUPIL, *Biografický slovník*, s. 97–98.

56 V rámci přechodu na režijní hospodaření rozvíjel hlavně rybníkářství a důlní podnikání. P. KOZÁK, *Vzestup rodu Žerotínů*, s. 64–65; M. MYŠKA – L. DOKOUPIL, *Biografický slovník*, s. 97–98.

57 ZAO, f. Augustiniáni-kanovníci Fulnek, inv. č. 155, sign. P6, kart. 7 (rok 1518); MZA, f. Bočkova sbírka, sign. 4993 (rok 1518), 4994, 4996 (rok 1520), 5001, 5002 (nedatované, archivářská poznámka oběma připisuje rok 1521 – tato informace je však minimálně u signatury 5001 nesprávná, jedná se totiž o opis téhož narovnání jako u signatur 4993 a P6 a tedy o narovnání z roku 1518; vyplývá to z totožných jmen relátorů a obsahu pramenů).

58 MZA, f. Bočkova sbírka, sign. 4994, 5002.

59 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 155, sign. P6, kart. 7.

60 MZA, f. Bočkova sbírka, sign. 4996.

s ustanovením fundátora Beneše z Kravař směl ponechat nad řečenými statky pouze obranu. Po roce 1520, resp. podle archivářské poznámky po roce 1521⁶¹, se již v pramenech výpisy z půhonů k této záležitosti neobjevují.

Když Bernard neuspěl při pokusu získat nad klášterem a jeho vesnicemi vrchnostenské právo, činil nájezdy alespoň na produkci z klášterních majetků, čímž klášteru unikalo velké množství příjmů. Zabíral např. žitnou mouku ze mlýna pod zámek,⁶² žito z Bílova,⁶³ seno z Pustějova⁶⁴ a dobytek ze Staré vsi⁶⁵ a navíc zabraňoval nahánět vodu na pustějovský mlýn z potoka, tekoucího přes jeho vesnici Životice.⁶⁶ Další oblast střetání kláštera s Bernardem v této době tkví v jeho laxnosti jako vrchnostenského pána. Žerotín jednak neoprávněně poháněl klášterní poddané na roboty⁶⁷ a jednak svým vlastním poddaným toleroval zadržování platů a desátků, náležejících klášteru,⁶⁸ a povoloval jim držbu pozemků v klášterních gruntech. Obsadili tak zahrady a pole v klášterní vsi Děrné⁶⁹ a louky v Pustějově,⁷⁰ o které se mezi klášterem a vrchností rozpoutal staletý boj. Smlouva Bernarda s knězem Janem z roku 1525, která k tomuto fatálnímu rozkolu vedla, byla ohniskem konfliktu dokonce ještě během pobělohorského narovnání.⁷¹ Bernard tohoto kněze, probošta, tehdy neřádně zvoleného a nekonfirmovaného olomouckým biskupem, k uzavření smlouvy „dostrašil“⁷² a dosáhl tak právního zakotvení tří záležitostí. Smlouva potvrdila pronájem nejlepších

61 Ibidem, sign. 5002. V tomto případě jde o téměř totožný opis se sign. 4994, ani tento pramen však není datovaný přímo. Jedná se o zmíněný opakovaný půhon, který se stal nejdříve v polovině ledna roku 1520, s jistotou však rok určit nelze.

62 Ibidem, sign. 5002.

63 Ibidem, sign. 4997.

64 Ibidem, sign. 5000.

65 Ibidem, sign. 4998.

66 „Životice“ – ibidem, sign. 5002.

67 Ibidem, sign. 4999, 5002. Jedná se o poddané z vesnice Děrné.

68 Ibidem, sign. 5002.

69 Ibidem.

70 Ibidem, sign. 4990, 4986, 5004, 5016.

71 Smlouva je v plném znění uvedena v potvrzovací listině Ferdinanda I. – ibidem, sign. 5004.

72 Ibidem, sign. 4989.

luk v Pustějově Bernardovým poddaným z vesnice Kujavy za roční plat 7 zlatých,⁷³ právo inventarizace klášterních klenotů fulneckými měšťany a právo kláštera užívat branku do klášterní zahrady v městské hradbě. Všechny aspekty přesáhly rozměr sporu s Bernardem a naplno se projeví v pozdějších obdobích. Smlouva je tak cenou ukázkou toho, že se konflikty často přenášely z jednoho vrchnostenského rodu na druhý a jejich urovnání trvalo i staletí. Jak již bylo zmíněno, rozpory, plynoucí z řečené úmluvy, se táhly až do třicetileté války.

Nejvýraznější problém přitom představovaly především unikající příjmy z pustějovských luk, neboť poplatky ve výši sedmi zlatých nemohl v žádném případě saturovat potřeby kláštera, a navíc se na louky později vetřeli další poddaní z Žerotínových vesnic Životic a Stachovic, kteří zde neplatili nájem žádný.⁷⁴ Výnosy z jednotlivých pozemků ale měly podle supliky probošta Jana Bohussia císaři i podle *Memoriálu* pro pobělohorské narovnání činit okolo 50 zlatých,⁷⁵ což podle posledně zmiňovaného pramene mělo činit až 120 či 130 tolarů ročně,⁷⁶ klášteru tak na více než šedesáti loukách unikaly četné zisky. Navíc z nich musel odvádět poplatky opavskému vévodství.⁷⁷ Smlouva byla konfirmována císařem Ferdinandem I.,⁷⁸ ohradit se proti ní pokusil z pozice fundátora kláštera Kryštof Tvorkovský z Kravař, který intervenoval jak u sudí Opavského knížectví, tak u císaře, ale bezvysledně. Smrt tehdejšího probošta jeho půhon umrtvila.⁷⁹ Až probošt Jan Bohusius z Welwarek dosáhl posunu – roku 1601 se obrátil na císaře Rudolfa II. se žádostí, aby nechal jmenovat komisi k mimosoudnímu

73 Nutno poznamenat, že dokument *Memoriale Monasterii Fulnecensis ob prata sua Petrovicensia* (dále jen *Memoriál*), MZA, f. Bočkova sbírka, sign. 4986, vypracovaný za účelem pobělohorského narovnání, který je jedním z hlavních pramenů k této kauze, uvádí druh měny značně nekonzistentně a pravděpodobně se nevyhnul chybám. Nejprve uvádí částky ve zlatých a posléze je převádí na toлары. Částku ve výši 50, či dokonce 90 zlatých (srov. pozn. č. 75), jež louky měly vynášet před spornou smlouvou, převádí tentýž pramen na jiném místě na částku 120 až 130 tolarů ročně. Oněch 7 zlatých, jež byly vyměřeny nově, však převádí na 7 tolarů. Zvýšené platy, jak je stanovila císařská komise, pak uvádí výhradně v tolařech – tj. 24 tolarů. Originál ujednání císařské komise z roku 1601 však tuto částku stanovuje jako „*dvaceti čtyři zlatý[ch]. Za jeden zlatý třicet šest grošů a za jeden groš šest peněz bílých počítaje.*“ U sporných částek se budu držet spíše těch, jež jsou uvedeny ve zlatých i z důvodu, že citované ujednání císařské komise je pramen bezprostřední k jednáním a *Memoriál* obsahuje zjevné chyby. Ujednání komise: ZAO, f. Augustiniáni-kanovníci, inv. č. 76, sign. 122, kart. 4.

74 *Memoriál*.

75 V jednom z opisů *Memoriálu* se objevuje 90 zlatých, v ostatních je však částka 50 zlatých poměrně konzistentní. Bočkova sbírka, sign. 4989; *Memoriál*.

76 Nekonzistentnost v převádění měny viz pozn. č. 73.

77 *Ibidem*.

78 *Ibidem*, sign. 5004.

79 Suplikace k císaři srov. *ibidem*, sign. 4990; Zápis z výslechu svědků a probošta, viz *ibidem*, sign. 4986.

narovnání mezi ním a tehdejším fulneckým pánem Jaroslavem Skrbenským z Hříště.⁸⁰ Dohoda, zprostředkovaná hejtmany Knížectví opavského a Markrabství moravského, louky sporným držitelům sice ponechala, ale rozhodla přitom o navýšení ročního nájmů na 24 zlatých. V ostatních dvou sporných záležitostech byl zachován status quo: fulneckí měšťané měli mít právo jednou ročně inventorovat klášterní klenoty a klášter měl svobodně užívat branku do zahrady.⁸¹ Spor byl tak na čas uspán. Znovu se jím ale zabývalo pobělohorské narovnání, které klášteru poskytlo plnou restituci.⁸² Nutno ještě dodat, že se v konfliktu odráží také již zmiňovaný problém kolísání Fulnecka mezi Moravou a Opavskem – ačkoliv louky ležely ve vévodství, Kujavané a další jejich držitelé, „hleděli směrem k Moravě“⁸³ a chtěli pozemky odcizit a převést je do druhé země.

Dlouhá kontinuita sporné smlouvy se týkala i dalších dvou aspektů v ní zakotvených.⁸⁴ Za Jana (II.) staršího Skrbenského z Hříště se totiž objevují rozmíšky jak o právo „inventorovat“⁸⁵ klášterní klenoty měšťany, což vedlo k ozbrojenému napadení kláštera a ke zcizení těchto klenotů, tak o zazdění branky do klášterní zahrady v městských hradbách.⁸⁶ Tu Bernard před rokem 1525 nechal zapečetit a prostřednictvím oné smlouvy s knězem Janem svolil, aby se nechala opět odezdít. Probošt s kanovníky měli být od toho okamžiku oprávněni branku svobodně používat, nicméně v případě ohrožení válkou ji měli dát na vlastní náklady opět zazdít. Ze znění pobělohorského *Memoriálu* vyplývá, že onen nevýhodný pronájem pustějovských luk byl odsouhlasen právě jako protislužba Bernardovi za jeho ústupek s „fortnou“.⁸⁷ Jan (II.) Skrbenský tuto podmínku o zazdění zneužil, když klášteru poručil branku zapečetit, ačkoli se podle probošta k žádné válce neschylovalo.⁸⁸ Na druhou stranu si musíme uvědomit, že šlo o události téměř v předvečer Bílé hory a Jan byl účastníkem stavovského povstání – mohl tedy tušit nadcházející konflikt.

Než bude pojednáno o poslední výrazné osobnosti této pramenné sondy, je třeba upozornit na neobvyklou situaci, jež nastala v době držby Fulneka Žerotíny. Již bylo řečeno, že se problém smlouvy z roku 1525 poprvé pokusil řešit Arnošt Tvorkovský z Kravař. Ten společně s bratrem Kryštofem zastupoval klášter vůči Bernardovi z Žerotína téměř ve všech dochovaných sporech – jak v případě zápisu vrchnostenského práva nad klášterními vesnicemi, tak v případě opakovaných zásahů do majetku kláš-

80 Ibidem, sign. 4989.

81 ZAO, f. Augustiniáni-kanovníci, inv. č. 76, sign. I22, kart. 4.

82 Pro tyto účely byl vyhotoven již zmiňovaný *Memoriál*, srov. pozn. č. 73.

83 Ibidem.

84 V *Memoriálu* jsou kromě sporu o louky adresovány obě uvedené záležitosti.

85 Ibidem.

86 Ibidem.

87 Ibidem.

88 Ibidem.

tera. Oba přitom vystupovali jako jeho „poručníci [...] na zisk i na ztrátu“.⁸⁹ Tvorkovští z Kravař, ačkoliv se nikdy nestali pány na Fulneku, se totiž jako nositelé kontinuity se středověkými fundátory ujali ochrany kláštera. Tento stav dodatečně potvrdil probošt Zikmund mezi lety 1539–1540, když je přijal za opravné pány a fundátory, jmenovitě Kryštofa na Oldřišově, Oldřicha na Raduni a Václava na Dobroslavicích.⁹⁰ Kanonie si tak vytvořila dvojí vazbu – jednak na nekatolickou vrchnost a jednak na katolické fundátory, kteří s vrchností nejsou totožní a kteří vůči ní klášter zastupují. Výrazná je úloha Tvorkovských i v otázce narovnání sporů s Janem (II.) Skrbenským, kdy společně s biskupem vystupují jako nejpovolanější instance k jejich mimosoudnímu vyřešení.⁹¹

Skrbenští z Hříště, Jan II. starší a klášter

Jak jsme se mohli přesvědčit, ani četné konflikty kláštera s Žerotíny nenesly konfesijní konotaci – svědky skutečně nábožensky motivovaných sporů jsme teprve za Skrbenských z Hříště u Přibyslavi, skutečně výrazně až od roku 1608 za Jana (II.), u kterého sledujeme drastické překlopení konfliktů do roviny náboženské nesnášenlivosti. Rod vystupuje jako rozhodný představitel protestantské stavovské opozice⁹² a jako ochránce Jednoty bratrské, které zajišťoval podporu jak na panstvích, tak v širším politickém dění celozemského charakteru.⁹³ Jan celý svůj život projevoval nesmiřitelný antagonismus vůči katolickému prostředí. Jeho vyhraněnou nábožensko-politickou orientaci ovlivnily dvě okolnosti – jednak jeho kavalírská cesta, spojená s pobytem na evropských panovnických dvorech a univerzitách,⁹⁴ mezi nimi i na univerzitě v Ženevě,⁹⁵ a jednak sňatek s Alžbětou Petřvaldskou z Petřvaldu,⁹⁶ pod jejímž vlivem se přiklonil k radikálnímu kalvínskému proudu Jednoty.⁹⁷ Fulnecké panství, které

89 Formulace se objevuje v četných pŮhonech, např. ibidem, sign. 4996.

90 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 21, sign. D1; MZA, f. Bočkova sbírka, sign. 5005.

91 MZA, f. Bočkova sbírka, sign. 5026, 5027.

92 Radek FUKALA, *Povstalci a rebelové*, in: Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 3, Řada C, Opava 1997, s. 92.

93 Ke konfesionalitě rodu viz Jiří STIBOR, *Skrbenští z Hříště a jejich náboženské vyznání*, in: Idzi Panic – Waclaw Gojniczek – Mariusz Makowski, *Familia Silesiae 2*, Cieszyn 1997, s. 24–46; Jiří BRŇOVJÁK, *Bratrská konfesijní příslušnost Skrbenských z Hříště v kontextu rekatolizace Horního Slezska po porážce Stavovského povstání*, *Folia Historica Bohemica* 34, 2019, č. 2, s. 237–278.

94 R. FUKALA, *Povstalci a rebelové*, s. 92.

95 Na ní je podle Jiřího Stibora doložen roku 1601. Přísně kalvínská výchova v málo tolerantním duchu pak měla přispět k tomu, že Jan na svém panství vystupoval zcela nesmiřitelně jak vůči fulneckému klášteru, tak vůči katolíkům, a také že se během stavovského povstání spíše, než ke Karlu z Žerotína přiklonil k nejradiálnějším moravským skupině kolem Ladislava Veleny. J. STIBOR, *Skrbenští z Hříště*, s. 28.

96 Sňatek s Alžbětou, dcerou Hanuše na Račicích a Libuše z Valdštejna, uzavřen ve Fulneku 5. února 1608 – srov. ibidem.

97 Lumír DOKOUPIL (ed.), *Biografický slovník Slezska a severní Moravy 4*, Opava – Ostrava 1995, s. 119.

pro rod zakoupil v roce 1584 od Petra Pražmy z Bílkova Janův strýc Jan (I.) Skrbenský z Hříště na Fulnece a Hošťálkovech, převzal Jan (II.) v roce 1604.⁹⁸ Díky své rozhodné ekonomické politice se Jan (II.) brzy zařadil k nejbohatším členům rytířstva na Moravě.⁹⁹

Sporům mezi Janem II. Skrbenským a klášteřem se poměrně důkladně věnoval historik a archivář Adolf Turek ve studii z roku 1940,¹⁰⁰ část mé pramenné základny se s tou jeho překrývá. Turek zpřístupnil obsah pramenů, jde však spíše o faktografický popis průběhu jednotlivých událostí bez hledání jejich hlubších příčin či vzájemných souvislostí. Především o tuto rovinu mi jde ve snaze rozšířit jeho bádání. Některé úrovně konfliktů navíc téměř vypouští ze zřetele. Pod čarou sice uvádí přepis „*Memoriálu příčin sobě od p. Jana Skrbenského k nesousedství daných*“,¹⁰¹ který obsahuje pestré informace k otázce náboženského útlaku katolických poddaných včetně výslechu měšťanů na zámku, Turek tyto zprávy však nijak neproblematizuje ani neinterpretuje. Pramen jako takový, a případ zámeckého výslechu zvláště, se přitom při důkladnějším prozkoumání jeví jako velmi přínosný k lepšímu porozumění vztahu Jana ke katolické menšině ve městě, jejímiž zastánci se augustiniáni-kanovníci přirozeně stali. Dále Turek zcela opomíjí problém ukradení klášterního pokladu a také otázku branky do zahrady, která je důležitá pro kontinuitu s předchozím vývojem. Oba spory již byly popsány výše.

Janovy rozmišky s klášteřem lze charakterizovat jako náboženskou nesnášenlivostí motivované vyhocené konflikty. Pohybujeme se zhruba v rozmezí dvaceti let před Bílou horou, přičemž se nejvíce stížností kumuluje v letech 1608 a 1613. K narovnání některých z nich došlo roku 1615,¹⁰² poté se Jan v pramenech ve vztahu ke klášteři

98 Předání se uskutečnilo na základě závěti jeho strýce Jana (I.) Skrbenského z Hříště na Fulnece a Hošťálkovech, který se Jana (II.) ujal po smrti obou jeho rodičů. Otec, Václav Skrbenský z Hříště, zemřel v roce 1590 v jeho deseti letech a matka, Eliška Cedlarová z Hofu, pak v roce 1593. Po strýci Janovi (I.) mu měl Fulnek připadnout až dosáhne zletlosti (tj. ve věku 24 let), jelikož však tato podmínka v roce 1597, kdy zemřel i Jan (I.), nebyla naplněna, ujali se panství poručníci. Testament správcem a poručníkem statku ustanovil kromě dalšího Janova strýce Jaroslava Skrbenského na Velkých Kuncicích také Mikuláše z Hrádku na Novém Zámku a Ctibora Syrakovského na Paskově a Staré Vsi. Po smrti strýce-poručníka Jaroslava v roce 1603 se Jan (II.) vrátil ze studijních cest a 28. května 1604 přijal podle Adolfa Turka jako nový fulnecký pán slib poslušnosti od poddaných. Kromě Turka se k roku 1604 přiklání také Jiří Stibor. Na druhou stranu např. Radek Fukala uvádí jako rok převzetí panství 1603. J. STIBOR, *Skrbenští z Hříště*, s. 28; Adolf TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště na Fulneku a Dřevohosticích*, Naše Valašsko: kulturní věstník o jeho životě a potřebách 6, 1940, č. 1, s. 14–16; R. FUKALA, *Povstalci a rebelové*, s. 93.

99 Ibidem, s. 93.

100 A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště*, s. 14–26. Spory Jana s klášteřem na s. 20–23.

101 Ibidem, s. 21–22, pozn. 31, srov. ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 124, sig. L5/2a, kart. 7, *Memoriál příčin k nesousedství*.

102 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 80, sign. I26, kart. 4.

objevuje až v roce 1620, resp. 1617.¹⁰³ V té době už byl ovšem politicky zaneprázdněn.¹⁰⁴ Plně se totiž angažoval ve stavovském povstání, ve kterém se zařadil k nejradikálnějšímu křídlu stavovské opozice na Moravě.¹⁰⁵ Ve vztahu k augustiniánům-kanovníkům se přitom plně projevila jeho konfesijně-politická vyhraněnost. Stížnosti kláštera na Jana jsou trojího druhu. Za prvé se postupně radikalizovalo Janovo utiskování jeho katolických poddaných, vrcholící pokusem o vyhnání katolíků z města, což ostatně nakonec hrozilo i členům kláštera. Navrhovaná přímočarost vývoje je nicméně v tuto chvíli pouhým zjednodušením, se kterým je třeba dále se vyrovnat. O tom, že Jan výrazně negativně zasahoval do duchovního života svých poddaných, však nemůže být pochyb. Jeho vystupování dokonce několikrát přešlo až do roviny osobní agrese. Za druhé jsme svědky přímého konfliktu Jana s klášterem, který se stupňoval od střetu kompetencí a nároků, přes opakované ústrky, až vyvrcholil uvězněním a obležením členů kláštera v roce 1620 a snahou je vyštvat z města. Za třetí se opět setkáváme s častými zásahy do klášterního majetku a do gruntů a platů, což, jak jsme se již mohli přesvědčit, je jev, výrazný i v předchozích obdobích. Tuto poslední rovinu na tomto místě pouze shrnu stručným výčtem: Jan povolil svým poddaným užívat pole v klášterní vesnici Děrné¹⁰⁶ a vkládal se v platy a desátky, náležející klášteru ze vsí Valtěřovic, Stachovic, Pohoře, Jestřábí, Kletné a Jerlochovic.¹⁰⁷ Tyto ucházející platy se při narovnání z roku 1615 zavázal propustit a dále je nezadržovat.¹⁰⁸

Velkou pozornost si zaslouží stížnosti kláštera na Janův náboženský útlak katolických poddaných, za jejichž strážce klášterní společenství samo sebe považovalo. První zprávy tohoto typu se objevily již v roce 1608, tedy zhruba čtyři roky poté, co Jan převzal panství. Podle nich zakazoval poddaným na vesnici navštěvovat městský kostel a měšťanům z Fulneka docházet na kázání německého kazatele kněze Pavla a přijímat od něj svátosti. Máme doloženu i zprávu o porušení tohoto zákazu a o důsledcích, které z toho plynuly: fulnecký měšťan Daniel Kříž byl vsazen do vězení za to, že se od řečeného

103 A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště*, s. 23.

104 V letech 1614–1615 byl vyslán do Vídně jako člen stavovské komise, vedoucí státoprávní spor mezi Moravou a Slezskem o příslušnost Opavska, od roku 1614 zastával funkci zemského soudce menšího práva v olomouckém kraji – *ibidem*, s. 93; J. STIBOR, *Skrbenští z Hříště*, s. 29.

105 Patřil k jeho hlavním strůjčům; měl místo ve stavovském direktoriu, stal se defenzorem za rytířský stav, jednal o konfederaci s uherskými stavů a účastnil se např. korunovace Fridricha Falckého, jednání s Gáborem Bethlenem, či výslechů Jana Sarkandra v Olomouci. Jeho politika byla orientována silně profalckým směrem a plně se na ní shodl mj. i s Komenským, který ve Fulneku působil v posledních letech před exilem. J. STIBOR, *Skrbenští z Hříště*, s. 29; R. FUKALA, *Povstalcí a rebelové*, s. 94.

106 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7, *Memoriál příčin k nesousedství daných sobě od urozeného pana Jana Staršího Skrbenského z Hříště a na Fulneku*.

107 *Ibidem*, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7.

108 *Ibidem*, inv. č. 80, sign. I26, kart. 4.

kněze nechal oddat. Jan se snažil zabraňovat i konání náboženských festivit – skrz fojty na vesnicích a purkmistra ve městě zakazoval poddaným účastnit se procesí a od roku 1612 se navíc objevují i stížnosti na to, že sám osobně rušil božítelové slavnosti. Koňmo rozháněl procesí, ničil máje a děsil lidi a narušoval i přípravy těchto svátků. K tomu máme dochovanou zprávu o tom, že znemožnil mladým chlapcům sekat chrastinu na máje a dal přitom zmrskat zvoníka, který je doprovázel.¹⁰⁹ Není však zcela zřetelné, zda se všechny tyto události odehrály jako ojedinělý incident během slavnosti Božího těla v roce 1612 či dříve, anebo zda k excesům docházelo opakovaně. První stížnost se totiž objevila samostatně k roku 1612, s dalšími se pak setkáváme v *Memoriálu příčin k nesousedství*, avšak bez datace. Z pramene navíc nevyplývá, o jakých slavnostech je konkrétně řeč. Adolf Turek zařazuje Memoriál časově do roku 1613.¹¹⁰

V roce 1613 byly vzneseny stížnosti na to, že Jan svým poddaným přikazoval robotovat i ve sváteční dny, a konečně již zmiňované podezření z úmyslu vyobcovat katolíky z Fulneka a dosadit je „svými“.¹¹¹ Při obnovování nejmenovaných úřadů si Jan povolal na zámek blíže nespecifikovanou skupinu lidí a zjišťoval jejich vyznání. Celá záležitost je zajímavá hned z několika důvodů. Poskytuje nám důležitou sondu do mentality doby, a především do vztahu Jana Skrbenského k jednotlivým konfesím – ať už jde o jeho nenávisť vůči katolíkům nebo o nestejný přístup k jednotlivým nekatolickým konfesím. Docházelo totiž ke zřetelnému favorizování Jednoty bratrské,¹¹² jejímž byl Jan sám členem, ostatní nekatolické konfese¹¹³ – vzhledem k prostředí Fulneka šlo zřejmě hlavně o luterány – se snažil obrátit pravděpodobně právě k Jednotě. Čteme totiž o tom, že jim domlouval, nevíme však konkrétně o čem. Třetí konfesijní skupina v sobě zahrnuje jak katolíky, tak utrakvisty, což je zřejmé z toho, že od ní Jan zjišťoval, zda přijímají pod jednou či pod obojí a co drží o papeži. Na katolíky přitom činil nátlak, aby přijímali pod obojí. Utraktivisté jsou v prameni z katolického prostředí 17. století zařazeni do skupiny ke katolíkům a nikoli mezi „haeretiky“ a je otázkou, kterou z mentalit tato skutečnost odráží: Janovu? Byl to koneckonců jeho postup a přístup při zjišťování víry poddaných. Anebo se jedná o členění a mentalitu pisatele, kterým byl pravděpodobně někdo z klášterního prostředí? Pokud jde o výraz přístupu na úrovni klášterní, bylo by z něj možno usuzovat přetrvávající shovívavost vůči utrakvistům v kontrastu s jinými konfesemi. Takový postup se dříve otevřeně a cíleně projevoval na celozemské úrovni a jedním z jeho výrazných zastánců byl první arcibiskup po obnově sedisvakant-

109 Veškeré výše uvedené stížnosti srov. ibidem, inv. č. 124, sig. L5/2a, kart. 7, *Memoriál příčin sobě od urozeného pana Jana Staršího Skrbenského z Hříště a na Fulneku k nesousedství daných*.

110 Ibidem; A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště*, s. 21.

111 Ibidem.

112 V prameni „pikartí“.

113 V prameni „haeretici“.

ního pražského stolce Antonín Brus z Mohelnice. Ten vystoupil s potridentským plánem přimknutí utrakvistů ke katolické církvi skrze ústupky a jejich odtržení od jiných, pohledem doby problematičtějších konfesí, především té luteránské.¹¹⁴

V konfrontaci s problémem Janova zjišťování vyznání poddaných je třeba se vyrovnat s další otázkou. Kdo byli ti, které vyslychal? Její adresování nám může pomoci rozkrýt nebo alespoň problematizovat důvody, které k takovému počínání Jan měl. V samotném prameni je totiž uvedeno, že chtěl všechny katolíky vyobcovat z města a nahradit je svými lidmi, což je potvrzeno hned několika důkazy. Na druhou stranu je ale třeba si uvědomit, že jde o pramen, vzešlý z klášterního prostředí, který straní katolickým poddaným proti Janovi. Je nutno počítat s jeho tendenčností a možným předimenzováním situace. Než o vyobcování fulneckých katolíků šlo podle mého názoru spíše o snahu vrchnosti dostat pod kontrolu městskou elitu a odebrat katolíkům vliv na správu města. Z pramene totiž vyplývá, že si Jan na zámek pozval každého jednotlivě a že k tomu došlo v lednu u příležitosti obnovení blíže neurčených úřadů. Proto lze považovat za pravděpodobnější, že než o veškeré fulnecké měšťanstvo se jednalo spíše o užší okruh členů či kandidátů na úřady v městské správě, a to nejspíše v městské radě. Ani úmysl vyobcovat katolíky však nelze jednoznačně vyvrátit, dílčí snaha je odstrčit z gruntů byla skutečně pramenně podchycena, nenaznačuje však žádnou konzistentnost. Setkáváme se pouze se čtyřmi osudy. Odstrčení byli Zikmund Finstervald, Gregor Mahr, Bartl Abský a vdova po nebožtíku Urbanu Michalovi, dva prvně jmenovaní byli přitom nuceni svůj majetek prodat, Gregor Mahr navíc členu Jednoty bratrské.¹¹⁵ Zda bylo podobně stížených lidí více, se bohužel nepodařilo ověřit. Otázka, jestli náleželi k městské honoraci, je rovněž odsouzena spíše do roviny dohadů a domněnek. Pokud můžeme věřit údajům v Opplově „kronice“ města, lze alespoň na základě shody jmen uvažovat, že v letech 1604 a 1606 se stal fulneckým purkmistrem příbuzný Bartla Abského pan Jan Abský.¹¹⁶

Jako druhý z okruhů sporných záležitostí byly uvedeny Janovy přímé konflikty s klášteřem. Kumulovaly se v roce 1613 a gradovaly roku 1620. Velmi výrazný byl střet kompetencí a nároků ke klášternímu zboží, vrcholící zabráním klášterního pokladu, a s ním úzce související konflikt o právo na jmenování kostelníků. Dále jsou v pramelech doloženy stížnosti na přímé fyzické útoky Jana proti bratrům a klášterní čeledi. Nejprve čteme o opakované šikaně klášterního zvoníka. Problém se definitivně vyhroutil roku 1620, kdy nechal Jan uvěznit klášterní služebnictvo a oblehl bratry v budově

114 Anna SKÝBOVÁ, *Obnovení pražského arcibiskupství, Antonín Brus z Mohelnice a koncil tridentský*, in: *Pražské arcibiskupství 1344–1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, eds. Zdena Hledíková – Jaroslav V. Polc, Praha 1994, s. 114–128.

115 A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hřiště*, s. 21, pozn. 31.

116 Stanislav Václav OPPL, *Z kroniky staroslavného města Fulneku, působiště J.A. Komenského*, Fulnek na Moravě 1928, s. 88.

kláštera s úmyslem je vyhnat. Mimo to je obecně reflektován i problém vkráčování Jana do soudních pravomocí kláštera, žádný případ však není specifikován konkrétně.

Kompetenční střety dobře ilustruje zajímavý, a ne zrovna typický incident, ke kterému došlo mezi lety 1612–1613, a sice spor o zvonici. Odráží se v něm jak konflikt o nároky ke klášternímu majetku, tak o kostelníky. Dochovaly se k němu zlomky korespondence všech zainteresovaných stran¹¹⁷ a zmínky v již několikrát citovaném *Memoriálu*.¹¹⁸ Konflikt byl zapříčiněn dvěma úmrtími z roku 1612. Brzy před 31. srpem nebo přímo toho dne zemřel Janův malý syn, jehož jméno nelze z pramenů doložit.¹¹⁹ Během prosince následovala smrt měšťana Abrahama Prokopa. V prvním případě Jan, „když jest mu Pán Bůh syna jeho prostředkem smrti z tohoto světa povolati ráčil...“,¹²⁰ poručil svým (nekatolickým) poddaným zvonit zvony v klášterní zvonici bez vědomí probošta, a to od 31. srpna do 4. září. Podobný incident se zopakoval ještě na konci roku 1612 po smrti nekatolíka Abrahama, kdy Fulnečané opět vpadli do zvonice, a to z perspektivy probošta neoprávněně, ovšem podle výpovědi Skrbenského právem. Probošt Tomáš Schiller z Nového Jičina dal věž zamknout, vetřelcům se však podařilo uniknout – podle *Memoriálu* je osvobodil dokonce sám Jan – na což probošt odpověděl rozkazem vyvázat srdce ze zvonů.¹²¹ To se stalo katalyzátorem sporu o zvonici, vyvěrajícího na pozadí širšího střetu o nároky ke kostelu a zboží a důchodům k němu přináležejícím. Jan 22. prosince zjišťoval okolnosti pobrání srdcí ze zvonů a důrazně žádal probošta aby, pokud se to stalo z jeho poručení, srdce do zvonů nechal zavěsit zpět.¹²² Nedochovala se nám sice proboštova reakce, lze ji však rekonstruovat ze znění Janovy odpovědi, datované o dva dny později.¹²³

117 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 66, sign. I16, kart. 3; ibidem, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7; MZA, f. Bočkova sbírka, inv. č. 5028.

118 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7, *Memoriál příčin k nesousedství*.

119 Jméno Janova syna je neznámé. Citovaný pramen je neuvádí a odborná literatura téma Janova potomstva nereflktuje. Pouze Adolf Turek se věcí zabýval alespoň do té míry, jakou mu umožnily prameny, avšak ani jeho bádání neodhalilo o potomcích Jana (II.) staršího Skrbenského a jeho choti Alžběty Petřvaldské mnoho dochovaných zmínek. Proto podle něj nelze určit ani jména jednotlivých dětí. O chlapi píše toto: „víme jen, že r. 1612 zemřel manželům malý synáček“. A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště*, s. 19; srov. též: J. STIBOR, *Skrbenští z Hříště*, s. 29. Současné poznatky lze na základě konfliktu o zvonici rozšířit o informaci o přesnějším datu jeho smrti.

120 Ibidem.

121 Ibidem. Podle Adolfa Turka k tomu došlo 9. prosince 1612. A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště*, s. 21.

122 Ibidem, inv. č. 66, sign. I16, kart. 3. Zde je třeba upozornit na nesrovnalost v posloupnosti, navržené A. Turkem. Podle něj Jan svá psaní z 10., 22. a 24. prosince psal až po biskupově přímluvě za probošta, která se minula účinkem. Biskup takovou přímluvu skutečně učinil, je však datovaná až 26. ledna 1613. Na druhou stranu Turek neuvádí citaci pramene, není tedy jasné, zda je řeč o téměř dokumentu. Probošt podle Turka Janovi odpověděl až na třetí psaní a pro uvázání zvonů byl 22. prosince citován do Olomouce. Spor byl přitom projednáván mimo zemský soud. A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště*, s. 21–22.

123 MZA, f. Bočkova sbírka, inv. č. 5028.

Spor má několik rovin, které jsou výstižně shrnuty v suplice probošta Schillera olomouckému biskupovi Františkovi z Ditrichštejna: „*pan Jan starší Skrbenský z Hříště a na hradě Fulnece... osobuje sobě kostel, věže, zvony a všechny kostelní (jakžkoli jich málo mám) důchody, nad nimiž své kostelníky podle vůle sadí, od nich počty přijímá, kam by se důchodové vynakládati měli, ne na věci kostelní, nežli na obecné vyměřuje a poručuje.*“¹²⁴ Podstatou je tedy konflikt mezi vrchností a klášteřem o právo nakládat s kostelním náčiním (potažmo důchody) a o podřízenost fulneckých kostelníků. Souvisí s tím také otázka užívání zvonice nekatolíky. Hlavním Janovým argumentem je označení fulneckého kostela Nejsvětější Trojice za „*věc obecnou*“¹²⁵, tedy veřejnou, patřící nikoli klášteřu, nýbrž všem Janovým poddaným, kteří kostela spravedlivě užívají. Od toho se odvíjejí i argumenty pro nároky na zvonici a pro jeho vrchnost nad kostelníky, kteří byli v té době ve Fulneku dva¹²⁶ a jako Janovi dosazenci byli jeho poddanými. Klášter nad nimi podle korespondence neměl žádná větší práva. To Jan zdůrazňuje právě tvrzením, že náležejí ne ke klášteřu, nýbrž právě k onomu obecnému kostelu, stejně jako zvonice, kterou mají mít nekatolíci plné právo svobodně používat. Probošt přitom nemá nárok s ní nijak nakládat – pobrazení srdcí Jan vnímá jako uzurpaci veřejného majetku pod správou jemu poddaných kostelníků. Probošt se ale brání, že kostel, a tudíž i zvonice jsou klášterním majetkem, a z jeho supliky biskupovi vyplývá, že její užívání nekatolíkům sice umožňoval, nicméně ho podmiňoval svým souhlasem.¹²⁷ Ten ani v jednom z uvedených případů nedostali. František z Ditrichštejna zareagoval 26. ledna 1613 na proboštovu žádost o intervenci z 18. ledna 1613 „*přátelským psaním*“,¹²⁸ adresovaným Janovi, ve kterém ho varoval, že pokud by se proboštovy stížnosti opakovaly, bude nucen záležitost pohnat před císaře. Spor o zvonová srdce byl podle Adolfa Turka narovnán až 24. června 1616, kdy útratu s ním spojenou zaplatilo město Fulnek formou peněžního daru na nové varhany.¹²⁹ Problém se však znovu objevil v *Memoriálu* pro pobělohorské narovnání.¹³⁰ Podobně byl i střet o kostelníky živý ještě v roce 1615.

Problém podřízenosti kostelníků lze lépe uchopit v jeho obecnější rovině, jestliže bude rozebrán na příkladu dalšího z konfliktů o rozdělování klášterního jmění – a to o financování městské věže Janem Skrbenským z kostelních peněz. Fulneckí kostelníci se totiž jako formální správci kostelního majetku stali Janovi prostředníky pro jeho uchvácení. Penězi disponovali pouze formálně, neboť když je probošt žádal o příspěvek

124 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7.

125 Ibidem, inv. č. 66, sign. I16, kart. 3.

126 MZA, f. Bočkova sbírka, inv. č. 5028.

127 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7.

128 Ibidem.

129 A. TUREK, *Jan Skrbenský z Hříště*, s. 23. Z pramenů také víme, že se probošt předtím snažil získat příspěvek na opravu původních varhan, nicméně i tuto jeho snahu Jan Skrbenský nepřímo zhatil.

130 Bočkova sbírka, sig. 4989, *Memorial*.

na opravu varhan, nemohli je poskytnout „bez vůle pána svého“.¹³¹ Zprávu lze navíc chápat jako drobný střípek z dějin každodennosti a příklad obtíží, jež proboštovi jednání s nimi pravděpodobně často přinášelo. Střet se urovnal roku 1615, kdy se Jan uvolil je napříště volit v přítomnosti probošta v klášteře či na zámku. Bylo mu tak přiznáno právo je dosazovat, probošt přitom ale měl mít alespoň možnost do volby zasáhnout.¹³²

Konfrontace Jana s klášteřem pak vyvrcholila v roce 1620 třemi incidenty. Došlo k zaldění branky do klášterní zahrady, v nepřítomnosti probošta Schillera byl na Janův rozkaz rozkraden klášterní poklad ozbrojenými měšťany a nakonec vyvrcholila také Janova fyzická napadení členů klášteřa.¹³³ Dosud se, alespoň podle toho, co stav pramenů dovolí usuzovat, fyzická agrese omezovala pouze na klášterního zvoníka, kterého Jan nechal po incidentu se zvonící vyhodit z příbytku u hřbitova a kterého osobně zmrskal karabáčem.¹³⁴ V roce 1620 však došlo k útoku i na samotný klášter a další jeho členy. Jan nechal zapečetit brány, umístil k nim stráže a po čtrnáct dní odmítal bratřím poskytnout potraviny, dokonce ani chleba, a pivo, které se mělo do klášteřa vozit, násilím zabavit. Čeleď klášteřa přitom bez příčiny zajal a uvěznil.¹³⁵ Tato násilnost nezůstala bez odezvy ze strany katolíků ve městě. Ženy nosily kněžím do kostela jídlo, které ukrývaly pod šaty a které tajně nechávaly v lavicích, a truhlář, jménem Kuba se pokusil učinit otvor do klášterních bran, aby jimi mohl prostrčit konev s vodou. Za to jej Jan nechal uvrhnout do vězení. Obležení trvalo podle Turka až 10 týdnů.¹³⁶

Situace byla nakonec uklidněna závažnějším vývojem v zemi – stavovským povstáním a jeho porážkou na Bílé hoře, po které Jan v květnu 1621 odešel z fulneckého panství do exilu.¹³⁷ Nejprve uprchl do Slezska s nadějí, že pozice povstalců ještě nejsou ztraceny,¹³⁸ a aktivně se podílel na tažení Jana Jiřího Krnovského.¹³⁹ Když byl ale v září 1622 odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků, uprchl za hranice. Od roku 1625 pak rozvíjel diplomatickou činnost v Berlíně, kde vstoupil do dánských vojenských služeb a ve vojsku Jana Arnošta Sasko-Výmarského a Petra Arnošta z Mannsfeldu se dostal znovu na Opavsko, kde verboval pluky proti Valdštejnovi. Padl 27. července 1627¹⁴⁰ při ústupu Mitzlaffovy jízdy k baltickému pobřeží v bitvě u Kostřína.¹⁴¹ Fulnecké panství bylo podobně jako ostatní

131 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7, *Memoriál příčin k nesousedství*.

132 Ibidem, inv. č. 80, sign. I26, kart. 4.

133 *Memoriál příčin k nesousedství*.

134 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 124, sign. L5/2a, kart. 7.

135 *Memoriál příčin k nesousedství*.

136 ZAO, f. Augustiniáni kanovníci Fulnek, inv. č. 154, sign. P5; kart. 7. K tomu srov. také A. TUREK, Jan Skrbenský z Hříště, s. 23.

137 R. FUKALA, *Povstalci a rebelové*, s. 94.

138 J. STIBOR, *Skrbenští z Hříště*, s. 29.

139 R. FUKALA, *Povstalci a rebelové*, s. 94.

140 Ibidem.

141 Vesnice u Granova. J. STIBOR, *Skrbenští z Hříště*, s. 29.

Janovy majetky zkonfiskováno vítězi. Počátkem června 1621 byl Fulnek zabrán císařskými vojsky a v říjnu 1622 prodán hraběti Václavovi Bruntálskému z Vrbna.¹⁴² S ním sem přišla nová éra. V následujícím roce do města pozval kapucína Bonaventuru z Kolína nad Rýnem a založením kapucínského kláštera zahájil rekatolizaci panství.¹⁴³

Závěrem je třeba zdůraznit fakt, že dynamika vztahů v konfesijně rozdělené společnosti zdaleka nebyla tak předvídatelná a jednostranná, jak by se mohlo na první pohled zdát. Interakce přecházela od nezájmu a záměrného vzájemného opomíjení přes smířlivost až po náboženskou nesnášenlivost. Docházelo přitom k prolínání sporů vrchnostenských a konfesijních s různým důrazem na jeden či druhý aspekt. Otázka jejich narovnání je dalším z badatelských témat mé diplomové práce, zde pro ni však nebyl dostatek prostoru. Po zhodnocení dostupných pramenů v klášterním fondu¹⁴⁴ se zdá, že vývoj gradoval v čase. Případ Fulneku by tak bylo možno považovat za lokální zrcadlo postupné radikalizace konfesijního střetávání na Moravě, potažmo v českých zemích. Je přitom ale otázkou, nakolik lze na tezi gradace přistoupit. Zapadá trend do obecných tendencí společnosti té doby, anebo jde naopak o poměry jedinečné, ovlivněné spíše individuálními postoji jednotlivých aktérů? To je bohužel rovina, pro kterou v této pramenné sondě již nezbyl prostor, nabízí se však zpracovat ji porovnáním s badatelskými příspěvky o vztazích vrchnosti a kláštera, což bylo v úvodu studie zmíněno a je součástí dalšího výzkumu spojeného s mou diplomovou a připravovanou rigorózní prací.

Autorka | Author
Zuzana Macháčová

Ústav českých dějin
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
Česká republika
machacovazuzana98@gmail.com

142 A. TUREK, *Fulnecko*, s. 81–82.

143 *Ibidem*, s. 147.

144 Fond Augustiniáni kanovníci Fulnek Zemského archivu v Opavě, odkud se část archiválií dostala do Bočkovy sbírky v Moravském zemském archivu v Brně.

Mgr. Zuzana Macháčová (* 1998) píše v současné době rigorózní práci na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a specializuje se na církevní dějiny raného novověku. Podílí se na tvorbě digitální knihovny Manuscriptorium v Národní knihovně ČR a na katalogizaci starých tisků pro klášter Panny Marie Sněžné. Přispěla také k tvorbě systémů AHISTO a Hyperfontes v Centru mediévistických studií.

Summary

The study critically evaluated the unpublished sources on the history of the Augustinian monastery in Fulnek and revealed the nature of the relations between the monastery and the non-Catholic hierarchy in the pre-White Mountain period. Lucek of Kravař and Helfštýn neglected the monastery after his inclination towards Hus, while Bernard of Žerotín, a caliph, preferred economic interests to confessional ones and entered into a dispute with the monastery almost exclusively on the level of the upper class and property. John II the Elder Skrbenský of Hříšče, a member of the Unity of Brethren, resorted to radical confessionally motivated interventions against Catholic subjects, the monastery as an institution and its members at the end of the White Mountain. One can observe both the restriction of the spiritual life of the subjects and the attempt to bring the urban elite under control by intimidation and to prevent Catholics from gaining access to urban offices. John also came into conflict directly with the monastery and its family, culminating in the plundering of the monastery treasure and the attack on the cannons in 1620. Last but not least, the nobleman and the provost had significant jurisdictional clashes over claims to the convent church and its pensions. Thus, from varying levels of religious conciliation, the development shifted to a marked religious intolerance at the end of the White Mountain. Moreover, it should be noted that some conflicts were passed from one hierarchy to another and could take centuries to resolve. This fact is illustrated by a study of the controversies arising from the conclusion of a treaty between Bernard of Žerotín and the provost John in 1525 over the Pustějov meadows, which were still dealt with in the post-White Mountain settlement.